

ad hoc ab ipso specialiter delegato presentata fuerint, atque is diligenter inspecta, dum nulla parte sui vitiata comperit, per publicam personam exempla sumi precipit.

Redacta in publicam formam post mortem tabellionis faciunt fidem. h. d.

§. 31. Eandem etiam auctoritatem & ea obtinebunt, quae ad petitionem eorum a, ad quos pertinent, permisso Judicis ordinarii, in formam publicam redacta fuerint, si tabellio morte preventus ea non perfecit, sed in notas tantum redacta motiens reliquerit.

Instrumentis non vitiatis, & de vitiis non suspectis creditur, & error unius literae, & ratio in loco non suspecto non violat instrumentum. h. d.

§. 32. Exhibebuntur ergo publica instrumenta non cancellata, neque abolita, nec ulla parte sui vitiata, aut aliquo pacto de falsitate suspecta, quanquam si exceptor literam imprudens comiserit, aut documentum in loco non suspecto d interleverit, non propterea veri fides, & instrumenti auctoritas vacillabit.

Ad supplendum probationem potest iurandum deferri. h. d.

§. 33. Quod si nec testibus, nec instrumentis intentionem suam auctor legitime deduxerit, permittente Iudice non plene probationes iurisjurandi religione suppleri, & causa terminari poterit. Nec enim aliud est iuramentum, quam veritatis confirmatio, cum aliquid Deo teste asseritur.

Iuramentum aliud voluntarium, aliud necessarium: & necessarium, nisi ex causa, recusari non potest. h. d.

§. 34. Sed cum sit iuramentum multiplex, duplex tantum in proposito considerari poterit f aut enim est necessarium, aut voluntarium. Necessarium est, quod ad supplendas probationes a Iudice parti deferretur: quod propterea necessarium nuncupatur, & quod a Iudice illud omnino deferri partibus oportet, & quod rite delatum ab eisdem, nisi ex iustis causis recusari non poterit.

Que sunt iuste cause recusandi iuramentum. h. d.

§. 35. Sunt autem iuste cause recusandi, ut puta, si actor plene probaverit, aut si sibi non plene cognitam rem ipsam asserat: & si quae sunt huiusmodi.

Si pro reo sunt praesumptiones, sibi deferendum est iuramentum, nisi aliter Iudex arbitretur. h. d.

§. 36. Sed et si pro reo praesumptiones fuerint, eidem hoc sacramentum Iudex deferat ad suam tuendam innocentiam, nisi inspectis personarum, & causae qualitatibus illud actori deferendum censent.

Voluntarium iuramentum est, quod deferretur a parte parti, quod deferenti potest referri, nisi finis in famosis actionibus. h. d.

§. 37. Voluntarium b est, quod a parte parti in iudicio deferretur: quod quia litem terminat, decisorium quoque nuncupari poterit. Et appellatur voluntarium, quia pars non nisi volens deferret, & ab eo, cui deferretur, licite recusari ac referri poterit. Plane si reus famosis actionibus conventus fuerit, huiusmodi iusjurandum agenti referri minime permittetur, cum non actor, sed ipse, qui convenitur, facti proprii conscius esse debeat.

Ponit exempla plura, in quibus probationes respiciunt personam Iudicis. h. d.

§. 38. Iudicis inspectione consistunt probationes: ut puta cum pro terminandis finalibus quaestionibus propriis oculis loca Iudex subicit, aut ex aspectu corporis etatem colligit, aut cum ex literis ordinarii, vel Apostolicis excommunicatus, aut dignitatibus honestatus quis deprehenditur, vel cum ad probandum virginitatem ab honestis, & prudentibus matronis vice sua Iudex inspici mulierem jubet.

Notorium probatione non indiget. h. d.

a C. pen. extr. de fid. instr. b c. inter dilectos. extr. de fide instr. c. c. Ex parte. extr. d. tit. d. c. ex literis. d. tit. extr. e. c. fin. de iurejur. f. gl. 1. c. fin. extr. de iurejur. g. c. fin. extr. de iurejur. h. d. c. c. fin. in gl. 1. de iurejur. i. c. fin. in princ. extr. de iurejur.

§. 39. Sed & si quid notorium fuerit a, testium depositionibus, vel instrumentorum exhibitione amplius declarari non debet, cum talia probationem, vel ordinem iudicarium non requirant.

Iudex debet advertere, ne dubium recipiat pro notorio. h. d.

§. 40. Sed cum multa dicantur notoria b, quae non sunt, prospicere debet Iudex, ne quod dubium est, pro notorio recipiat.

Vehemens suspicio interdum habet vim notorii. h. d.

§. 41. Ad notorium prope accedit vehemens suspicio: nam si (exempli gratia) de carnali copula quaeratur, & sint, qui solum cum sola, nudum cum nuda, in eodem lecto jacentem, locis secreta, & ad hoc commodis, & horis electis se vidisse deponant, proculdubio ex suspicionibus tam vehementibus sequitam copulam pronunciarum poterit. Plane si de gravi crimine actum fuerit, propter solam suspicionem quanquam vehementem, nemo condemnabitur.

Fama praestat adminiculum ceteris probationibus. Et Iudex ex variis debet animum suum instruere. h. d.

§. 42. Fama quoque si de aliquo facto invulgata fuerit, ceteris praesumptionibus non leve, praesertim in quibusdam, praestabit adminiculum. Demum circumspiciendus Iudex motum animi sui non ex una tantum re, sed ex variis argumentis, & testimoniis, quae rei aptiora esse compererit, confirmabit. Iudicatum enim oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plenam inquisitione discutere, nec prius sententiam ferre, quam peractis omnibus nihil aliud habeat in quaestione, quod non proponat.

TITULUS XV.

DE SENTENTIIS, ET RE JUDICATA.

Duae sunt species sententiarum, interlocutoria, & definitiva: & interlocutoria potest revocari ante definitivam. h. d.

Videamus nunc de Sententiis, & Re Judicata. Est autem sententia nihil aliud, quam controversiam propositam a Iudice rite facta diffinitio. Sententiarum duae sunt species: aut enim interlocutoriae sunt, aut diffinitivae. Interlocutoria est illa, quae inter principium, & finem causae fertur, super his, quae incident, vel emergunt: qualis est, cum Iudex dandam, vel negandam dilationem ad examinandos testes, vel exhibenda instrumenta interloquitur, vel super aliquibus exceptionibus pronunciat, quam nec in scriptis ferri oportet, & ante diffinitivam sententiam quandoque Iudex revocare poterit.

Diffinitiva sententia est, quae condemnando, vel absolvendo litem finem imponit, nec requiritur de necessitate in ea verbum, Condemno, vel Absolvo, sed sufficit aequipollens. h. d.

§. 2. Diffinitiva vero sententia est diffinitio judicialis, quae condemnando, vel absolvendo principali controversiae finem imponit. Diffinitiva d enim, quae nec condemnationem, nec absolutionem continet, pro nulla habetur: hanc simul ac tulerit, retractandi copia Iudici denegabitur. Non tamen ut sententia valeat, condemnandi, vel absolvendi verbum necessario continere debet: sed latis erit, quod verbum aequivalens contineat. Unde rescriptum est, ejus diffinitionem, qui ita se statuere, & praecipere pronunciasset, legitimae sententiae obtinere firmitatem.

Sententia debet ferri sedendo, & de scriptis recitatione: alias non valet, & Episcopus facere potest, quod alius pro se reciter. h. d.

§. 3. Vocatis igitur partibus loco, & tempore congruis Iudex ipse sedens e sententiam de scripti recitatione

a C. de manifesta. 2. q. 1. b c. tua nos. extr. de cob. Cler. & mul. b c. consuluit. nos. extr. de appell. c. c. literis fraternit. extr. de praesumpt. d. c. ei qui appell. §. diffinitiva. 2. q. 6. e. c. fin. eod. tit. in 6.

ne proferet: alias si non Iudex, sed alius legerit, vel scriptam litigatoribus tantum ediderit, vel stando non sedendo tulerit, nullus penitus momenti erit, ut ab ea nec appellare sit necesse. Episcopo tamen, quem tanta dignitatis apex attollit, instar personarum illustrium sententiam per alium recitare permittitur.

Ex pluribus Iudicibus sufficit, quod unus recitet sententiam usus plurali numero: secus in actu electionis. h. d.

§. 4. Sed a & si plures Iudices sint, vel arbitri, si ceteris praesentibus, ac mandantibus per unum tantum sententia recitetur, si plurali numero perlegendum usus fuerit, perinde habebitur, ac si ab omnibus recitata fuerit, licet aliud in electione servetur.

Si duo Iudices ordinarii sententias diversas ferant, tenet sententia lata pro reo, nisi actoris causa sit favorabilis: si vero delegati, sententia pendet ex voluntate delegantis: si vero arbitri, neutra tenet: si vero unus tantum ex pluribus pronunciasse fuerit, nulla erit sententia. h. d.

§. 5. Ex facto b dubitatum fuit, duobus Iudicibus diversitas proferentibus sententias, utra sit habenda prior: in qua specie responsum est, quod si ex iurisdictione ordinaria processerint, tenet pro reo, non pro actore lata sententia, nisi agentis causa sit favorabilis: ut puta libertatis, dotis, matrimonii. Si vero ex delegata, utraque ex delegatis pendebit arbitrio. Quod si ex compromisso, utraque firmitatis robore destituetur. Quod si pluribus c Iudicibus datis unus tantum ex eis pronunciasse proponatur, adeo nullas sententia vires obtinebit, ut nec provocationis remedium necessarium sit futurum.

Judicare secundum leges & consuetudinem debet quilibet Iudex, etiam summus Pontifex, qui tamen ex causa potest ab illis recedere. h. d.

§. 6. Sed si ordinarius sit, sive delegatus Iudex, in primis illud observare debet, ne contra id iudicet, quod legibus, aut canonibus proditum sit, alioqui ipso iure sententia non subsistet d. In causis quoque, quae summi Pontificis e iudicio deciduntur, cum in similibus causis ceteri teneantur iudicare, similiter juris ordo, & vigor aequitatis subtiliter observandus erit, nisi cum ille aliquid causa necessitatis, & utilitatis dispensative duxerit statuendum.

Licet sententia lata contra jus constitutionis sit nulla, sed tamen est in sententia lata contra jus litigatoris. Et quando dicitur lata contra jus constitutionis, vel contra jus litigatoris. h. d.

§. 7. Si tamen sententia non contra jus constitutionis expresse a Iudice lata fuerit, sed contra jus litigatoris, cum iure quidem teneat, legitimis mediis retractanda erit. Dicitur autem Iudex contra jus constitutionis pronunciasse veluti cum defunctus, & minor quatuordecim annis fuisse asseritur, & testamentum iure fecisse pronunciat. Contra jus vero litigatoris veluti cum minor quatuordecim annis, annum quartum decimum implevisse, ac per hoc testamentum iure fecisse asseritur.

Qui contra leges & conscientiam, corruptus iudicat, varie punitur. h. d.

§. 8. Is autem f, qui in gravamen partis alterius in iudicio aliquid iniuste fecerit per gratiam, vel per sordes, sive ordinarius, sive delegatus sit, ab executione officii per annum suspendendus erit, & ad satisfactionem litem parti, quam laeserit, nihilominus condemnabitur, & si suspensione durante divinis sese ingererit, irregularitatis quoque laqueo innodabitur, a qua non, nisi per summum Pontificem, liberari poterit, aliis quoque legum animadversionibus coercetur: cum dignum sit, ut qui in multis audet offendere, poenae etiam multiplices subdat.

a C. pen. eod. tit. in 6. b c. fin. extr. eod. tit. c. c. ei qui. §. Si vero. vers. si plures. 2. q. 6. d. c. 1. extr. eod. tit. e. c. in cau. §. 1. extr. eod. tit. f. c. 1. eod. tit. in 6.

Sententia lata, postquam per decem dies non fuit appellata, regulariter retractari non potest. h. d.

§. 9. Lata tamen sententia, nisi per appellationem intra terminum lege constitutum suspensa fuerit, amplius revocari non poterit. Cum enim a post decem dierum spatium sententia in auctoritatem rei iudicatae transeat, qui ad provocationis subsidium intra id temporis spatium non recurrit, ideo appellandi sibi aditum praeccludit, quia per hoc videtur interpretatione juris velle late sententiae obtemperare. Excipiuntur tamen multi casus, in quibus sententiae etiam post decem dies rei iudicatae firmitatem sibi vindicare non valent, veluti cum de matrimonio b est quaestio, aut servata sententia salus animae in discrimen adducitur, & alii plures.

Res inter alios acta aliis praedictum regulariter non adfert. h. d.

§. 10. De eo quoque admonendi sumus, quod et si sententia transferit in rem iudicatam, praeter eos, inter quos dicta fuerit, regulariter neminem laedat: si quis tamen c, cum sibi primum de ea re actio, vel defensio competeret, sustinet sequentem agere, aut passus est eum, a quo causam habuit, experiri, ipse quoque sentiet ex re iudicata praedictum.

TITULUS XVI. DE EXECUTIONE REI JUDICATAE.

Sententia lata in reali actione mandatur executioni statim, in personali vero post quatuor menses: qui terminus potest breviri, & prorogari. h. d.

Si igitur sententiae latae legitima appellatio non occurrerit, intra statuta tempora executioni mandanda erit. Sed multum intererit, utrum super reali, an vero super personali actione sententia lata fuerit. Primo enim casu, statim: secundo non, nisi post emensa quatuor mensium spatia executioni mandabitur. Licet autem quadrimestre tempus in personali actione sit regulariter statutum, ex causa tamen nonnunquam & arctari, & prorogari potest. Sed qui ab initio terminum recipit sponte breviorum, sibi id imputare debet, cum ex voluntate propria juris beneficium contempnisset videatur. Unde postea non audiet appellans, nisi forte adversus eum modus executionis Canonice excedatur, sive ab ordinario, sive a Iudice delegato, sive etiam ab arbitro res iudicata fuerit.

Delegatus a Principe potest propriam sententiam intra annum exequi. h. d.

§. 2. Sed d si ordinarius ad mandatum Iudicis a Principe delegati nolit, aut quibusdam obstitentibus sententiam ab eo latam suo effectu mancipare nequeat, datus ipse Iudex illam executioni mandare poterit, & resistentes Ecclesiastica sententia coercere, & non solum usque ad quadrimestre tempus, quod ad solvendum debitum a lege reo conceditur, sed usque ad annum integrum ad exequendam sententiam, iurisdictionem exercere poterit.

Iudex deputatus super executione sententiae, admittit exceptionem fraudis seu nullitatis, non ut super ea pronunciet, sed ut negotium ad superiorem, qui iudicavit, transmitat. h. d.

§. 3. Quod e si Princeps propriam sententiam per aliquem executioni mandari jubeat, & circa negotium fraus intervenisse dicatur, executori de toto negotio cognoscendi facultas non erit, sed ad superiorem quaestiones, si quae inciderint, deferri oportebit.

Iudex ordinarius tenetur exequi sententiam delegati a Principe etiam injustam. h. d.

§. 4. Cum igitur regulariter contingat, quod executio sententiae ordinario demandetur, quaeri poterit, an si ipsam injustam esse cognoverit, executioni eam mandare

a C. quod ad consultat. §. taliter. extr. eod. tit. b C. lator. extr. eod. tit. c. c. pen. extr. eod. tit. d. c. significasti nobis. extr. de off. deleg. e. c. de cetero. extr. de sent. & re jud.

debeat, an sit a substitendum potius? in qua specie responsum est, quod cum ordinarius delegato teneatur obsequi, licet sententiam non esse justam noverit, exequi nihilominus tenebitur, cum sibi non cognitio, sed executio tantum fuerit demandata, nisi a dato Judice impetrare valeat, ut ab hoc onere ipsum liberet: nec enim debet Judicis delegati mandato violententer resistere, sed & apud eundem instare poterit, ut executionem tamdiu differri patiatur, donec Principi rei veritas innotescat.

Si Papa scienter commisit appellationem interpositam a suo delegato dato cum clausula, appellatione remota, jurisdictionis primi delegati est suspensa, quoad executionem. h. d.

§. 5. Sed quid si cum a sententia lata auctoritate literarum Apostolicarum, in quibus inhibita fuerat appellatio, provocatum fuerit, & literæ post appellationem ad alios Judices emanaverint, an ad mandatum posteriorum Judicum executio sententiæ a prioribus delegata retardari debeat? & quidem cum Apostolicis aliis Judicibus appellationis causam ex certa scientia committit, & appellationem videtur recipere, & simul priorum Judicum revocare jurisdictionem. Utque eo igitur sententiæ suspenditur executio, donec appellationis merita plenius discussa fuerint.

Postulatio restitutionis in integrum differt executionem. h. d.

§. 6. Dantur & casus alii, in quibus licet sententia in rem transferit judicatum, differenda nihilominus erit executio: ut puta, si non protelandi causa in integrum restitutio b petita fuerit, & alii plures.

TITULUS XVII. DE APPELLATIONIBUS.

Quid sit Appellatio, & quare inventa. h. d.

Appellandi usus præcipue judicantium iniquitatem corrigit, & imperitiam detegit. Est autem Appellatio jurisdictionis prioris judicis per superioris invocationem legitime facta suspensio: vel, appellatio est provocatio ad majorem Judicem ratione gravaminis illati, vel inferendi.

Appellatio alia extrajudicialis, alia judicialis. Et de jure Canonico etiam extra judicium appellatur, qua appellatio Provocatio dicitur. h. d.

§. 2. Appellationum duæ sunt species. Aut enim extra judicium appellatur, aut in judicio. Extra judicium appellatur, cum quis ante litis ingressum c ab aliquo gravamine appellat, ut puta d ab electionibus, postulationibus, provisionibus, & quibuslibet extrajudicialibus actibus, ex quibus se gravatum putet. Licet enim seculares lege e non, nisi in casibus, ante sententiam appellationem admittant: sacri tamen Canones, etiam extra judicium passim appellare permittunt: nec solent hujusmodi dici proprie appellationes, sed provocaciones.

Appellatio judicialis dividitur in duas species. h. d.

§. 3. Rursus in judicio appellatur, aut ante diffinitivam sententiam, aut postea. Antea appellatur, ut cum ab interlocutoria, vel alio gravamine provocatur. Postea, ut cum ab ipsa diffinitiva sententia appellatur.

Appellans ab interlocutoria, debet in scriptis appellare, & intra triginta dies Apostolos petere, & exhibere continentes causam appellationis, alias causa censetur deserta. h. d.

§. 4. Multum autem interest, ab interlocutoria quis provocet, vel alio gravamine, an a diffinitiva: nam g primo casu, & causam appellationis is scriptis assignare, & a Judice infra triginta dies instanter petere debet literas dimissorias, & eidem intra dictum temporis spatium debent

a C. si quando. extr. de off. del. b c. suscitata. extr. de in integ. restit. c. can. cum sit. §. si vero. extr. eod. d. c. concertationi. eod. tit. in 6. e. can. super eo. Cl. 2. extr. eod. f. d. cap. cum sit. extr. eod. g. C. 1. eod. tit. in 6.

ab eodem Judice exhiberi, continentes & appellationis causam, & cur appellatio non sit admissa, vel si appellationi forsitan ex superioris reverentia sit delatum. Alioquin a h. eos intra idem tempus appellans petere prætermittat, appellationi suæ renunciassie putabitur, etiam si vadat, aut mittat ad appellationem hujusmodi prosequendam.

Ponit tres casus, in quibus ob non petitos Apostolos causa deseritur. h. d.

§. 5. Idem b juris est, si Juxda, a quo appellatur, certum terminum appellanti ad recipiendos Apostolos assignaverit, & appellans in assignato sibi termino non compareat, nec eos sibi tradi petat: idem & si Juxda appellanti responderit intra juris terminum se daturum, nec intra dictum spatium congruo loco & tempore instanter & sapius saltem uno contextu petierit, vel sibi oblatos appellans recipere recuserit.

Tracti & expressi eadem est virtus. h. d.

§. 6. Quod si Juxda e in termino per eum præfixo ipsos petenti non dederit, aut si dum peterentur, vel intra juris terminum, vel nullo certo termino præfixo, se daturum asseruerit, postea per appellantem congruo loco & tempore, sapius & instanter, unico etiam contextu requisitus eos exhibere non curaverit, perinde propriam appellationem prosequi appellans poterit, ac si ei expresse fuissent Apostoli denegati. Alia quoque agenda erunt, prout ex tenore tam Innocentianæ d, quam aliarum constitutionum luculenter apparet.

In appellatione a diffinitiva non est necesse causam inserere. h. d.

§. 7. In appellationibus autem e a sententia diffinitiva interponendis nec causam reddere tenetur appellans, nec etiam supradicta diligens observatio per omnia sibi locum vendicat.

In appellatione ab interlocutoria debet talis causa allegari, quæ si esset vera, reputaretur legitima. h. d.

§. 8. Cum autem ex probabili causa ab interlocutoria quis duxerit appellandum, talem tenetur proponere, quæ si probata fuisset, deberet legitima reputari, de quo postea superior cognoscat: nec enim sufficit f appellanti probare, quod ex causa hujusmodi appellavit, si eam non doceat esse veram, nisi hoc se offerens probaturum non fuisset admissus.

Is qui minus rationabiliter appellavit, condemnatur in expensis ad inferiorem Judicem remitteretur, nec potest quis alias causas prosequi, quam expressas. h. d.

§. 9. Quod g si Juxda minus probabiliter appellatum esse comperit, appellantem ad inferiorem Judicem remittet, & in expansis alteri parti condemnabit, alioquin ipse procedet, nec licebit appellanti alias causas prosequi, quam quas in appellatione sua nominatim expresserit.

Si dicitur ex justa causa appellatum, Juxda ad quem, inhibere non potest, nisi prius recepta appellatione, ut probabili, incipiat cognoscere de cause veritate. h. d.

§. 10. Quod si objiciatur b non ex legitima causa ante sententiam appellationem interpositam, & propterea non admittendam esse, nisi prius appellatione recepta, velut emissa ex causa probabili, Juxda superior cognoscere incipiat, ne procedatur, inferiori prohibere non poterit.

Cessante causa cessat effectus. h. d.

§. 11. Sed & si Juxda sano usus consilio i ab ejus executione desisterit, quod comminando, vel interlocuendo in gravamen partis protulit, non obstante, quod ab hujusmodi comminatione, vel interlocutione provocatum fuerit, ne processus negotii frivolis occasionibus retardetur, in causæ cognitione libere procedere poterit.

a C. ab eo. eod. tit. in 6. b Cl. 2. eod. tit. in princ. c Cl. 2. §. fin. eod. tit. d c. 1. eod. tit. in 6. e c. 1. vers. is qui. ubi gloss. eod. tit. in 6. f c. interposita in princ. extr. eod. g c. cum appellatur. eod. tit. in 6. h c. Romana. §. quod si objiciatur. eod. tit. in 6. i c. cum cessante. extr. eod. tit.

catum fuerit, ne processus negotii frivolis occasionibus retardetur, in causæ cognitione libere procedere poterit.

Juxda a quo compellere non potest appellantem a gravamine ipsius veritatem probare, licet citare possit ad ipsius revocationem audiendam, qua facta in causa procedere poterit, ejus contumacia non obstante, ac si nunquam appellasset.

§. 12. Sed a videamus, an jus dicenti obtemperare tenearis, a quo propter gravamen, quod tibi illatum asseris, appellaveris, si tibi is ad docendam de gravamine, & si de iplo liquerit, ad eisdem revocationem audiendam terminum præfixerit: & sane cum id ipsum a Judice percipiendum sit, nec coram eo de gravamine docere, nec etiam tanquam coram Judice (cum per appellationem ejus suspensa sit jurisdictione) comparere teneberis. Quod si tantum, ut revocationem audias, te vocandum duxerit, licet non compareas, ipse tamen in termino gravamen revocaverit, perinde in causa procedere poterit, ac si appellatio nunquam fuisset interposita.

Potest appellantem ab interlocutoria punire, & facere ut prior Juxda cognoscat: sed appellatio sunt rescindenda expensa, quas is fecit ob appellationem. h. d.

§. 13. Ac veluti in potestate Judicis gravamen revocantis positum est, non obstante appellatione causam resumere: sic contra, si is, qui vocem appellationis emisit b, cujus adhuc nemini est demandata cognitio, petierit, ut ad Juxdam, a quo provocavit, rursus causa remittatur, id e alterius partis contradictione minime obstante indulgendum erit. Sed hoc ita, ut in legitimis expensis adversarius, quas eum propter hoc fecisse constiterit, condemnetur.

Ponit quam plures casus, in quibus appellationi non est deferendum. h. d.

§. 14. Nonomnis ergo appellatio indistincte recipienda erit: nam sive adeo sit vaga, & generalis, ut incertitudinem afferat, sive quod omnino medio sit interposita, a parte opponatur, causa non devolvetur. Idem juris est, si super notorio crimine, vel de quo quis in jure confessus fuit, provocetur: nec enim ad defensionem iniquitatis, sed ad præsidium innocentie est appellationis remedium institutum.

Regulares non appellant a correctione sui Prælati. Nec a Judice seculari sedi Apostolicæ non subdito appellatur ad Papam. Et qui non deserit legitima appellationi, puniuntur. h. d.

§. 15. Et ideo nec Regulares, cum pro aliquo excessu corrigendi fuerint, contra Regularem Prælati sui, vel Capituli disciplinam appellabunt, sed quod sibi pro salute injungitur, humiliter suscipient: sed nec tunc appellationi defendendum erit c, cum a seculari Judice, qui temporalis sedis Apostolicæ jurisdictioni non subicitur, ad Apostolicum appellatum fuerit: & aliis quibusdam casibus. Alioquin is, qui legitimæ appellationi etiam de minima causa interposita non detulit, Canonice poenis coercendus erit.

Appellans ab ordinario potest coram eodem super alia causa conveniri. h. d.

§. 16. Licet autem provocacione Canonice a partibus interjecta, Judicis, a quo appellatum fuit, officium in illa quidem causa penitus conquiescat, si d tamen is, qui ab ordinario appellavit, super alia causa coram eodem conveniatur, præsertim pro gravi, & manifesto crimine, appellationis obtentu, quo minus canonice censura puniatur, effugere non potest.

Innovata per Juxdam post diffinitivam sententiam, a qua appellatum fuit, revocatur statim per Juxdam Apostolicum, etiam si ante appellationem fuerint innovata. h. d.

§. 17. Interposita ergo a diffinitiva sententia appellatione non solum post eam innovata e debent per Juxdam

a C. si a Judice. eod. tit. in 6. b c. interposita. §. ille. extr. eod. e. c. si duob. §. fin. extr. eod. tit. d can. ad hęc. extr. eod. & c. præterea. et. primo. eod. tit. e. c. non solum. eod. tit. in 6. Tom. II.

appellationis penitus, & ante omnia revocari: exceptis tamen casibus, in quibus jura post sententiam prohibent appellare, sed etiam ea omnia, quæ medio tempore inter sententiam, & appellationem contigerit innovari, perinde ac si post appellationem innovata fuissent.

Attentata post appellationem diffinitivam non revocantur, nisi primo de veritate constiterit, vel nisi post inhibitionem debito modo factam attentata fuerint. h. d.

§. 18. Illa a vero quæ post appellationem interpositam ante diffinitivam sententiam innovantur, donec appellationis causam veram esse constiterit, revocari non debent, nisi Juxda appellationis, postquam sibi constiterit, per appellationem emisit ex causa probabili fore ad se negotium devolutum, inhibeat canonicè Juxda, a quo appellatum fuit, ne procedat: tunc enim, quicquid post inhibitionem hujusmodi fuerit innovatum, est per appellationis Juxdam ante omnia in statum pristinum reducendum, licet eandem causam non esse veram contingat.

Non refert, quid ex equipollentibus fiat, & facta plus operantur, quam verba. h. d.

§. 19. Appellasse autem dicitur non solum is, qui vocem appellationis emisit, sed etiam qui aliquo indubitato facto provocandi propositum declaraverit. Inde rescriptum b est eum, in quem post iter ad sedem Apostol. artemptum excommunicacionis sententia ab ordinario promulgata fuerit, excommunicacionis vinculo non teneri, quasi appellatione pendente lata fuerit: cum plus sit factum, quam verbo provocare. Idem & in eo responsum est c, qui licet ex simplicitate forte verbum appellationis non expresserit, se tamen & Ecclesiam suam, cum molestaretur, Rom. Pontificis protectioni subjecit.

Justus metus excusat adeo, quod non appellans habetur pro appellante, si fuerit protestatus, & causas appellationis expresserit. h. d.

§. 20. Is quoque d, quem quo minus appellaret, justus metus impederit, ad appellationis beneficium convolasse reputabitur, dummodo infra tempus, quo licite provocatur coram Judice, a quo appellasse vellet, vel si ipsius copiam habere nequiverit, coram probatis viris contestatione super hoc proposita causas appellationis expresserit.

Sufficit appellare coram majore parte Judicum. Et omnium actorum intimatio parvi appellata est facienda. h. d.

§. 21. Quod e si a pluribus Judicibus appellandum fuerit, quia non semper facile eorum præsentia simul haberi potest, coram majore parte ipsorum appellare, & Apostolos separatim petere licebit, valebitque hæc appellatio perinde, atque si coram omnibus interposita fuisset: omnium tamen subsecutorum appellatio ignoranti intimatio legitime facienda erit.

Si unus ex pluribus appeller, & obtineat in causa appellationis, prædest victoria consortibus, si sit idem negotium, & causa. h. d.

§. 22. Item ex contrario f, si plures sententia condemnati fuerint, & unus solus ad appellationis beneficium convolaverit, istius victoria cæteris quoque suffragabitur, si communi jure juventur, idemque negotium & eadem causa defensionis existat.

Si per rescriptum committantur plures articuli connexi, & in uno removeatur appellatio, intelligitur remota etiam in aliis. h. d.

§. 23. Jam dubitari poterit, si ex pluribus g articulis unis precibus comprehensis in uno tantum contingat appellationem vetari, utrum appellatio teneat, si super aliis provocatum fuerit: & cum delegantis hæc sit intentio,

Q 9 9 9 9 ut

a D. c. non solum. §. illa. eod. tit. in 6. b c. dilecti filii. et. secundo. extr. eod. tit. c. ad audientiam. extr. eod. tit. d c. fin. extr. eod. e. Clem. 1. eod. tit. f e. peti. extr. eod. tit. g secundo requisitis. extr. eod. tit.

ut de omnibus articulis, qui in precibus ponuntur, iustitia suum consequatur effectum, in omnibus appellatio interdita intelligitur. Unde nihil intererit, utram appellatio inhibeatur in primo, an in secundo: in medio, an in fine. Sed hoc ita intelligi oportet, si capitula connexa fuerint: cæterum a quoribus clausula, per quam appellacionis remedium tollitur, in medio literarum ponitur, si sunt plura negotia se minime contingentia, tantum præmissa complectitur, nisi forte & in fine literarum prædicta clausula iteretur.

Appellari potest, si locus non tutus parvibus assignatur, vel sententia contineat manifestam iniquitatem, etiamsi sit rescriptum appellacione remota. h. d.

§. 24. Interdum etiam non obstante prohibitione appellari poterit, ut decretum est in *beo*, qui per delegatos Judices in iudicium ad locum non tutum vocatus fuerit: nisi enim locum idoneum Judices assignent, non erit propterea appellacionis remedium interclusum, quod appellacione remota procedi debere mandatum fuerit. Idem etiam obtinet, cum sententia tertur iniqua: licet enim causa appellacione remota commissa fuerit, sententiæ tamen stare non debet, si iniquitatem contineat manifestam.

Lapso anno, & ex causa biennio, appellatio est deserta. h. d. §. 25. Illud tam judiciali appellacione, quam ei, qui extra iudicium interponitur, commune est, quod e huiusmodi appellacionibus annus, & ex justa causa biennium a die appellacionis interpositæ indulgetur, quo temporis spatium & prosequi, & finire appellacionis causam compellendi erunt: alioqui si per negligentiam appellantis hoc temporis spatium fluxerit, & adeo causa deserta censetur, ut etiamsi appellans ipse cum appellato, aut appellatus etiam per se, & principaliter prosequatur, non propterea minus in rem iudicatam censetur transisse sententia, a qua fuerit appellatum.

Ponit casus, quibus tempus ad prosequendum non currit. h. d. §. 26. Quamdiu tamen per compromissum, vel alias de partium expresso consensu differitur prosecutio, tempus ad prosequendam appellacionem ab homine, vel a iure præfixum minime currit appellanti, nisi forte iudex ex dilacione periculum imminere videns in illa procedi præciperet.

Tempus datum a iure ad prosequendam appellacionem, potest breviri per iudicem ex causa. h. d. §. 27. Et licet anni, vel biennii spatium appellacionibus indulgetur, poterit tamen iudex a quo, secundum locorum distantiam, & personarumque, & negotii qualitatem brevius tempus moderari, intra quod si is, qui appellavit, causam appellacionis non fuerit prosecutus, tenebit sententia. Coget ergo iudex partes appellacione non admissa, ut vel appellacionem interpositam prosequantur, vel coram eo juris pareant æquitati.

Quando periculum est in mora, debet iudex breviri terminum prosequende appellacionis. h. d.

§. 28. Superior quoque iudex si ex dilacione viderit imminere periculum, potest, & debet neutro appellacionem prosequente, ut periculum evitetur, occurrere: puta, si a sententia lata super confirmatione alicujus electi provocatum fuerit, & utraque pars velit etiam ad annum appellacionis prosecutionem differre, potest utique, imo debet is, ad quem appellatum fuit, provide terminum moderari, ne diu gregi dominico cura pastoris desit.

Interdum ad prosequendam appellacionem datur plus, quam biennium. h. d.

§. 29. Accidit tamen aliquando, ut non per annum, vel biennium, sed etiam ulterius causam appellacionis alicui

a C. inquisitionis tue extr. eod. tit. b can. ex parte tua primo extr. eod. tit. c can. cum sit Romana extr. eod. tit. can. & qui. 2. quest. 6. * Clem. per. de appellat. d Clem. quamdiu. eod. tit. e can. cum sit Romana. extr. eod. tit. f c. ad hæc. 3. extr. eod. § c. oblata. §. superior. extr. eod.

prosequi concedatur, ut puta si quem per impotentiam a prosecutionem omisisse constiterit, vel cum iudice ex proprio officio super causa electionis etiam lapso biennio cognoscere conceditur.

Pars potest sibi terminum prosequende appellacionis breviri, non prorogare. h. d.

§. 30. Pars quoque interdum sibi prosequende appellacionis terminum præfigit. Sed cum hoc gratia litium citius expediendarum indultum fuerit, juris terminus a parte præveniri, non prorogari poterit, sicut nec in una causa tertio provocari licebit.

Confirmatio in forma communi non præjudicat appellacioni, nec laudum invalidum roborat, ac processum impedit, sub obtenta super re ab aliquo pacifice possessa facit, ut quis non possit conveniri absque mandato sedis Apostolicæ.

§. 41. Postremo sciendum est, quod si sententiam appellacione suspensam, antequam ipsius appellacionis causa commissa fuerit, vel laudum contra juris, vel compromissi formam latum Apostolico rescripto in forma communi confirmari obtentum fuerit, talis confirmatio nec appellacioni præiudicium afferet, nec invalidam laudum ullo firmitatis robore muniet. Nam etiamsi ante latam sententiam litigiosa rei confirmationem ab Apostolica sede quis impetraverit, non propterea minus de causa poterit iudex cognoscere, & eam sine debito terminare. Quanquam si rem pacifice quis possideret, cum inde confirmationem obtinuit, non erit licitum iudici de questione postmodum exorta, absque mandato sedis Apostolicæ decernere: nisi certum sit, quod per falsi suggestionem fuerit elicitum.

TITULUS XVIII.

DE RESTITUTIONE IN INTEGRUM.

Minor & Ecclesia restituuntur adversus sententiam, etiam a sede Apostolica latam. h. d.

Adhuc autem iis, qui appellacionis remedio destituti sunt, auxilio restitutionis in integrum succurritur, sed nec omnibus, nec semper, nec ab omnibus. Minor igitur & Ecclesia, si se prolatione sententiæ graviter læsos conquerantur, & appellandi tempora jam fluxerint, restitutionem in integrum implorare poterunt. Quod quidem adeo obtinet, ut etiamsi ab Apostolico e sententia lata fuerit, non propterea magis in integrum restitutionis petitio impediatur. Nec enim negatur a Romanæ sedis sententiam in melius posse commutari, cum aut surreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione statum, & temporum, seu gravium necessitatum aliquid ordinavit.

Restituitur Ecclesia adversus quamlibet læsionem, etiam adversus aliam Ecclesiam. h. d.

§. 2. Sed si non sententia, sed vel contractus, vel confessione, vel probationis omissione, vel temporis fluxu & Ecclesia læsa fuerit, restitutio indulgenda erit: nec solum contra privatos homines, sed etiam adversus aliam Ecclesiam.

Beneficium restitutionis in integrum non indulgetur, nisi intra quatuor annos, si non subsit aliqua rationabilis causa, ut dictum spatium prorogetur. h. d.

§. 3. Sed si sive sententia, sive contractu, vel aliter læsam præterdat Ecclesia, & propterea se ad beneficium restitutionis in integrum admitti postulet, si quadriennii spatium a die læsionis lapsum fuerit, amplius restituenda non erit, nisi prævaricationis, vel manifestæ fraudis

a Cap. ex ratione. extr. eod. b c. r. cap. ex literis. & c. seq. extr. eod. c c. tum ex lit. eod. tit. extr. d d. c. tum ex lit. § nos. vers. præsertim. e c. r. extr. eod. f c. 2. eod. tit. in 6. g Clem. uni. eod. tit. h c. auditis. extr. eod. tit. i can. i. eod. tit.

fraudis probetur, super hoc intervenisse commentum, aut alia causa subsit, quæ iudicem ad hoc beneficium concedendum movere debeat. Et si tempore læsa asseratur, non fiet restitutio, nisi ad tantum temporis, in quantum se læsam esse legitime probaverit.

Restitutio in integrum semel negata non conceditur amplius, etiam in alio iudicio, nisi duobus casibus hic contentis. h. d.

§. 4. Quod si semel b restitutio in integrum in alio iudicio denegata fuerit, præterquam ad appellacionem omisam, non erit eidem amplius concedenda, nisi novis defensionibus ad huiusmodi beneficium admittenda fuerit.

Ponit, qui, & quando possunt de restitutione in integrum cognoscere. h. d.

§. 5. Huiusmodi c vero restitutionum causa solum coram iudicibus ordinariis administrationem habentibus, vel delegatis ab eis tractari poterunt, & terminari: sive hoc ipsis delegatis specialiter demandatum fuerit, sive com-

a Clem. unic. eod. tit. b c. fin. eod. tit. ext. c c. pen. ext. eod. tit.

commisso eis negotio huiusmodi quæstionem incidere contingat. Delegati vero ab Ordinariis, qui administrationem non habent, sed tantummodo iudicandi facultatem, sive arbitri, de his causis cognoscere nequeunt, nisi coram eis incidenter moræ fuerint.

Per querelam & supplicationem retractatur sententia. Et sub qua forma supplicatio porrigitur. h. d.

§. 6. Per supplicationem a quoque Principi porrectam, aut per querelam appellacionis remedio destitutis subveniri solet. Erit autem supplicatio intra decem dies post sententiam offerenda: quo subsecuto sententia non aliter executioni mandabitur, quam si victrix pars idoneam fidem præbuerit, tantum restituendi cum legitimis augmentis, quantum fuerit in condemnatione, si legitima retractatione sententia resolvatur. Et nisi sub hac forma supplicatio porrigitur, executio sententiæ sine fidemissionem procedet, retractationis iure illi servando, qui se gravatum putaverit, ut intra biennium supplicare valeat.

a Cl. in vers. supplicavit. c. ex literis extrav. eod. tit.

FINIS LIBRI TERTII.

INSTITUTIONUM JURIS CANONICI LIBER QUARTUS.

TITULUS PRIMUS.

DE ACCUSATIONIBUS, DENUNCIATIONIBUS,
ET INQUISITIONIBUS.

Criminalia iudicia non habent aliquid simile cum Civilibus. Et instituuntur per Accusationem, Denunciationem, & Inquisitionem. Et Accusationem inscriptio, Denunciationem charitativa monitio præcedere debet. h. d.

CRIMINALIA iudicia nihil ferme simile habent cum cæteris iudiciis, de quibus proxime locuti sumus: magnaque diversitas eorum est & in instituendis, & in exercendis: instituuntur autem aut per Accusationem, aut per Denunciationem, aut per Inquisitionem. Per Accusationem, cum solenni præcedente inscriptione a per Accusatorem Rei crimen ad iudicem deferatur. Per Denunciationem, ut cum nulla præceden-

te inscriptione, sed tantum charitativa monitione ad iudicem notitia crimen deducitur. Ideo autem, cum in modum accusationis crimen obicitur, est inscriptio necessaria, non cum in modum Denunciationis: quoniam ad depositionem instituitur accusatio, sed ad correctionem est denunciatio facienda.

Accusator non probans obiectum crimen, tenetur ad poenam talionis, nisi suam innocentiam purgaverit; & interim dum purgat, est suspendendus. h. d.

§. 2. Accusator igitur, si legitimis destitutus sit probationibus, eam poenam a debet incurrere, quam si probasset, reus sustinere debebat. Denuncians vero licet ad talionem non teneatur, si tamen b in probatione deficiat, donec suam purgaverit innocentiam, & ab officio & beneficio suspendendus erit: ut cæteri simili poena perteriti ad aliorum infamiam facile non prosiant.

Ponit, quando procedendum sit per inquisitionem. h. d. §. 3. Per inquisitionem criminale iudicium instituitur, cum

Q q q q 2

a Canon. qui crimen. 2. q. 8. & c. super bis. in princ. ext. eod. tit.

a Can. qui non probare. 2. q. 3. & can. qui crimen. 2. quest. 8. b c. 2. extr. de calum.